Pehr Kalm Revival

Jan-Erik Andersson 2012

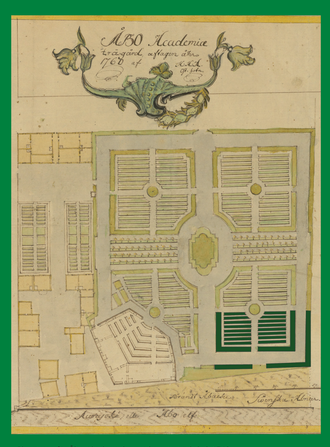

Planritning för Åbo Akademis botaniska nyttoträdgård, 1760.
(Original i Kungliga biblioteket, Stockholm)
Suunnitelma Åbo Akademin kasvitieteelliseen hyötypuutarhaan, 1760.
(Orginaali Tukholman kuninkaallisessa kirjastossa)
Plan for the Åbo Akademi botanical utility garden, 1760.
(Original in the Royal Library in Stockholm)

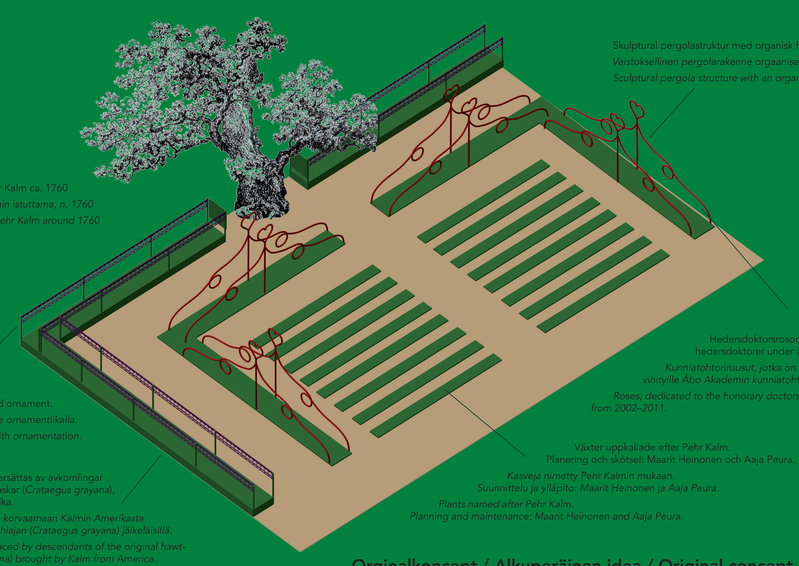

Orginalkoncept / Alkuperäinen idea / Original concept

Vy från Domkyrktornet mot Aura å, där rester av Akademiens botaniska nyttoträdgård fortfarande syns.
Foto: Per Johan Lundsten, 1947.
Näkymä Tuomiokirkon torniista Aura-joelle, jossa jäljellä oleva osa Turun Akatemian kasvitieteellisestä hyötypuutarhasta vielä näkyy. Kuva: Per Johan Lundsten, 1947.
View from the Cathedral over the Aura river, where parts of the botanical utility garden of the Academy of Turku can still be seen. Photo: Per Johan Lundsten, 1947.

Under Julius Montells tid som intendent (1930–1954) uppfördes en fjällväxtträdgård, som avvecklades 1954.
Julius Montellin intendenttikaudella (1930–1954) perustettiin tunturiKasvipuutarha, joka lakkautettiin vuonna 1954.
During Julius Montell's period as curator of the garden (1930–1954), an arctic botanical garden was founded. It was closed in 1954.

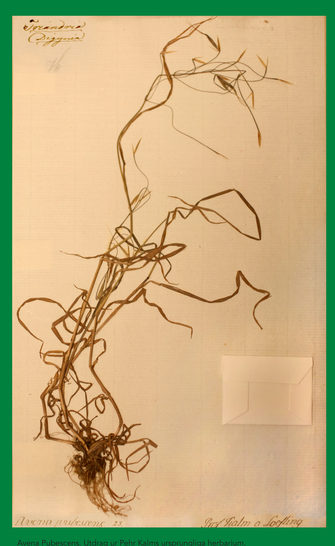

Avena Pubescens. Utdrag ur Pehr Kalms ursprungliga herbarium.
Foto: Aaja Peura. (Texterna är digitalt förflyttade från herbariebladets baksida.)
Avena Pubescens. Ote Pehr Kalmin alkuperäisestä herbariosta.
Kuva: Aaja Peura. (Tekstit siirretty digitaalisesti herbaarioleh den kääntöpuolelta)
Avena Pubescens. Excerpt from Pehr Kalm's original herbarium.
Photo: Aaja Peura. (The texts have been digitally transferred from the back side of the herbarium sheet.)

Pehr Kalm Revival

Miljökonstverk

Miljökonstverket Pehr Kalm Revival är uppfört för att hedra dem som donerade pengar till Åbo Akademis medelinsamling 2009–2011. Verket återupprättar en åttondel av den botaniska nyttoträdgård som Pehr Kalm tillsammans med professor Johan Leche grundade 1757 på denna plats. En samtida karta över trädgården har använts som utgångspunkt för konstverket. Kalm var en känd botaniker och elev till Carl von Linné. Han gjorde en berömd forskningsresa till Amerika 1748–1751 och hämtade därifrån växter till Finland. Dessa provodlade han dels på denna plats, dels i sin trädgård på Sipsalo gård på Hirvensalo i Åbo.

Syftet med miljökonstverket är att, på ett konstnärligt sätt, lyfta fram detta nästan bortglömda, men viktiga, historiska lager. När arbetet inleddes, kunde inga spår av trädgården längre ses.

Miljökonstverket kommenterar den starka motsättning som under Kalms tid rådde mellan det rationella och det romantiska tänkandet inom upplysningsfilosofin. Under de organiskt formade pergolastrukturerna, som symboliserar det mjuka, fantastiska och irrationella, finns nu de s.k. hedersdoktorsrosorna, rosor som förärats Åbo Akademis hedersdoktorer under åren 2002–2011.

Ursprungligen omgavs trädgården av en häck för att hindra djur att ta sig in. Kalm studerade användningen av s.k. levande staket i stället för traditionella plank, eftersom dessa verkade tärande på skogen. Den häck som nu växer upp i den yttersta växtbassängen kommer med tiden att ersättas av avkomlingar till de ursprungliga havtornsbuskar (*Crataegus grayana*), som Kalm hämtade från Amerika. Häcken kommer att klippas strikt geometriskt för att symbolisera det rationella tänkandet. Ursprungligen skulle växtbassängerna ha omgetts av en skulptural pergolastruktur som en symbol för att geometrin ansågs vara överlägsen den organiska naturen. Under arbetets gång förändrades konstverkets utformning, men den ursprungliga idén kan ses på skissen här invid.

Eftersom endast en del av den ursprungliga trädgården kan återupprättas, är det omöjligt att åstadkomma en tidstrogen växtrekonstruktion. I de centralt belägna växtbassängerna odlas därför växter uppkallade efter Pehr Kalm. Växterna har valts ut av SVM Maarit Heinonen och FM Aaja Peura.

Ljungväxtsläktet Kalmia har uppkallats efter Kalm. Det har flera underarter, som *Kalmia angustifolia, latifolia, microphylla* och *hirsuta*. Kalm var väldigt tagen av äran att Carl von Linné lånade hans namn för detta växtsläkte.

I trädgården växer nu ursprunglig *Kalmia angustifolia* var. *angustifolia* och *Kalmia polifolia Wang* som har beställts från Montreal i Kanada. *Kalmia latifolia* och *Kalmia latifolia var. microphylla* har inskaffats i Finland.

Pehr Kalm insåg ängarnas praktiska betydelse och provodlade ängsväxter. Prärielosta, *Bromus kalmii*, som ursprungligen kommer från de amerikanska prärieängarna har också fått sitt namn efter Pehr Kalm. Fröna till den skaffades från Nordamerika. Likaså växer johannesört, *Hypericum kalmianum*, ursprungligen på den amerikanska prärien. Fröna till den kommer från Helsingfors universitets botaniska trädgård.

Röd temynta (*Monarda didyma*) var länge känd med namnet *Monarda kalmiana*. Plantorna till den kommer dels från Helsingfors universitets botaniska trädgård och dels från örtagården på Buckila herrgårdsmuseum i S:t Karins, medan vagra exemplar har odlats från frön.

Under eken, som enligt legenden har uppförts av Pehr Kalm själv, växer parksmultron (*Fragaria moschata*) som flyttats från Sipsalo gård.

Ympäristötaideteos

Pehr Kalm Revival -ympäristötaideteos on kunnianosoitus Åbo Akademin vuosien 2009–2011 varainkeräyksen lahjoittajille. Teoksessa rekonstruoidaan kahdeksasosa Pehr Kalmin yhdessä professori Johan Lechen kanssa tälle paikalle vuonna 1757 perustamasta kasvitieteellisestä hyötypuutarhasta. Taideteoksen lähtökohtana on käytetty tuon ajan karttaa puutarhasta. Kalm oli tunnettu kasvitieteilijä ja Carl von Linnén oppilas. Hän teki kuuluisan tutkimusmatkansa Pohjois-Amerikkaan vuosina 1748–1751 ja toi sieltä kasveja Suomeen. Niiden viljelyä hän kokeili sekä tällä paikalla että puutarhassaan Sipsalon tilalla Turun Hirvensalossa.

Ympäristötaideteos pyrkii nostamaan taiteen keinoin esiin tämän lähestulkoon unohdetun, mutta tärkeän historiallisen kerrostuman. Taideteosta aloitettaessa puutarhasta ei ollut enää näkyvissä jälkeäkään.

Taideteos kommentoi Kalmin aikana vallinnutta valistusfilosofian rationaalisen ja romanttisen ajattelutavan välistä voimakasta vastakkainasettelua. Orgaanisesti muotoiltujen, pehmeää, mielikuvituksellista ja irrationaalista ajattelua symboloivien pergolarakenteiden alla on nyt ns. kunniatohtoriruusut, jotka on omistettu vuosina 2002–2011 vihityille Åbo Akademin kunniatohtoreille.

Alkuperäistä puutarhaa ympäröi pensasaita, joka esti eläinten pääsyn sinne. Kalmin johdolla tutkittiin elävien aitojen käyttöä metsää kuluttavien lauta-aitojen sijaan. Uloimmassa kasvialtaassa nyt kasvava pensasaita tullaan ajan myötä korvaamaan Kalmin Amerikasta tuoman alkuperäisen aitaorapihlajan (*Crataegus grayana*) jälkeläisillä. Pensasaita leikataan tiukan geometrisesti rationaalista ajattelua symboloiden. Alkuperäisen suunnitelman mukaan kasvialtaita olisi ympäröinyt veistoksellinen pergolarakenne symboloimaan sitä, että geometriaa pidettiin orgaanista luontoa ylivoimaisempana. Työn edetessä taideteoksen ulkomuoto muuttui, mutta alkuperäinen idea on nähtävissä viereisessä luonnoksessa.

Koska vain osa alkuperäistä puutarhaa voidaan rekonstruoida, kaikkia aikalaiskasveja on mahdotonta saada mukaan. Siksi teoksen keskellä olevissa kasvialtaissa viljellään kasveja, jotka ovat saaneet nimensä Pehr Kalmin mukaan. Kasvit ovat valinneet YTM Maarit Heinonen ja FM Aaja Peura.

Vuorilaakerin kasvisuku Kalmia on nimetty Kalmin mukaan. Sillä on useita alalajikkeita, kuten *Kalmia angustifolia, latifolia, microphylla, hirsuta*. Kalm oli erittäin imarteltu siitä kunniasta, että Carl von Linné nimesi tämän kasvisuvun hänen mukaansa.

Puutarhassa kasvaa Montrealista Kanadasta tilatut alkuperäiset *Kalmia angustifolia* var. *angustifolia* ja *Kalmia polifolia Wang*. Suomesta on hankittu *Kalmia latifolia* ja *Kalmia latifolia var. microphylla*.

Kalm ymmärsi niittyjen käytännöllisen merkityksen ja kokeili niittykasvien viljelyä. Kalmin mukaan on nimetty Amerikan preerianiittyiltä peräisin oleva *Bromus kalmii* eli kattara. Sen siemenet hankittiin Pohjois-Amerikasta. Samoin alkuperäisenä Amerikan preerioilla kasvaa *Hypericum kalmianum*, kuisma, jonka siemenet saatiin Helsingin yliopiston kasvitieteellisestä puutarhasta.

Väriminttu (*Monarda didyma*) tunnettiin pitkään nimellä *Monarda kalmiana*. Siitä on taimia Helsingin yliopiston kasvitieteellisestä puutarhasta ja Pukkilan kartanomuseon ryytimaalta Kaarinasta. Osa on kasvatettu siemeniä.

Legendan mukaan Pehr Kalmin itsensä istuttaman tammen alla kasvaa Sipsalon tilalta siirrettyä ukkomansikkaa (*Fragaria moschata*).

Environmental Artwork

This environmental artwork, Pehr Kalm Revival, has been created in honour of all those who made a donation during the Åbo Akademi University fundraising campaign of 2009–2011. The work recreates one eighth of the botanical utility garden founded by Pehr Kalm and Professor Johan Leche on this very location in 1757. A contemporary map of the garden has been used as the point of departure for the artwork.

Pehr Kalm was a renowned botanist and a student of Carl Linnaeus. He made a famous expedition to North America in the years 1748–1751 and brought back plants to Finland. He experimented with cultivating these, partly on this spot and partly in his garden at Sipsalo Farm on the island of Hirvensalo in Turku.

The aesthetic aim of this environmental artwork is to make visible this almost forgotten, yet important layer of history. When the work was started, no traces of the old garden were discernible.

Pehr Kalm Revival comments on the strong juxtaposition between rational and romantic thinking which was prevalent in the Enlightenment movement during the time of Kalm. Under the organically shaped pergolas, which symbolise soft, imaginary and irrational thinking, can now be found the so-called 'honorary doctoral roses', dedicated to the honorary doctors of Åbo Akademi University from 2002–2011.

The original garden was surrounded by a hedge to keep animals out. Kalm studied the use of so-called 'living fences' instead of the more traditional plank fences which were harmful to forests. The hedge now growing in the outermost plant tubs will gradually be replaced by descendants of the original hawthorn bushes (*Crataegus grayana*) brought by Kalm from America. The hedge will be cut into strict geometrical forms to represent rational thinking. In the initial plan for the art garden, the plant tubs were to be surrounded by a sculptural pergola structure, to represent the fact that geometry was considered to be superior to organic nature. As work progressed, the form of the artwork was changed, but the original idea is shown in the sketch displayed.

Since only a portion of Pehr Kalm's garden can be recreated, it is impossible to achieve a reconstruction of all the contemporaneous plants. Instead, the tubs in the middle of this work contain plants which were named after Kalm. The plants have been selected by Maarit Heinonen, MSocSc and Aaja Peura, MA.

The Kalmia genus of mountain laurel was named after Kalm. It includes several species, such as *Kalmia angustifolia*, latifolia, *microphylla* and hirsuta. Kalm was deeply honoured that Linnaeus named this genus after him.

The original *Kalmia angustifolia* var. *angustifolia* and *Kalmia polifolia Wang* in the present garden were ordered from Montreal, Canada. The *Kalmia latifolia* and *Kalmia latifolia var. microphylla* were acquired in Finland.

Kalm understood the practical importance of meadows and experimented with cultivating meadow plants. The arctic brome, *Bromus kalmii*, which originates from the American prairie, has also been named after Kalm. Its seeds were obtained from North America. The St. John's wort, *Hypericum kalmianum*, is likewise a native to the American prairie; its seeds came from the University of Helsinki Botanical Garden.

Scarlet beebalm or bergamot (*Monarda didyma*) was earlier known under the name of *Monarda kalmiana*. The seedlings here come from the University of Helsinki Botanical Garden and from the herb garden at Pukkila Manor in Kaarina, while some have been grown from seeds.

Musk strawberries (*Fragaria moschata*), which were moved here from Sipsalo Farm, grow under the oak, which according to legend, was planted by Pehr Kalm himself.

Pehr Kalm

Pehr Kalm (1716–1779) var sin tids mest kända finländska vetenskapsman. Hans rykte byggde på den reseskildring han skrev om Nordamerikas natur och folk. Hans vetenskapliga intresse var en empirisk beskrivning av naturen och den ekonomiska nytta som detta gav.

Kalm föddes i en österbottnisk familj på flykt i Norrland. Han gick i skola i Vasa och inledde sina studier vid Akademien i Åbo år 1735. Han fick stöd av Sten Carl Bielke, hovrättsråd i Åbo och som godsägare granne till Carl Linné. Bielke gjorde det möjligt för Kalm att 1740 flytta till Uppsala universitet och studera för Linné. Kalm sändes av Linné på expeditioner till olika delar av det svenska riket för att samla växter och iaktta naturen. Med Bielke reste han i Ryssland och Ukraina i samma syfte.

Då Vetenskapsakademien ville sända en expedition till Nordamerika hade Kalm visat sin förmåga och valdes till uppgiften. För att finansiera resan fick han tjänst som professor i Åbo i ämnet naturalhistoria och ekonomi. Resan varade 1748–1751 och gick till Philadelphia. Därifrån gjorde han expeditioner till Quebec, Niagarafallen och New York.

De växter han samlade in fick inte någon större ekonomisk betydelse i hemlandet men bidrog till Linnés beskrivning av växtriket. Kalm själv flyttade till Åbo där han odlade de växter han tagit med sig, först i sin egen stadsträdgård och på akademihemmanet Sipsalo, sedan i den akademiträdgård som han anlade vid Biskopsgatan år 1757. Kalm var också kyrkoherde i S:t Marie och i prästgårdens trädgård växer ännu gammalt hagtorn och vildvin, som han hämtat från Amerika.

Pehr (Pietari) Kalm

Pehr Kalm (1716–1779) oli aikansa tunnetuin suomalainen tiedemies. Hänen maineensa perustana oli matkakertomus, jonka hän oli kirjoittanut Pohjois-Amerikan luonnosta ja kansoista. Kalmin tieteellisen mielenkiinnon kohteena oli luonnon empiirinen kuvaus ja tämän antama taloudellinen hyöty.

Kalm syntyi Norlanttiin paenneeseen pohjanmaalaisperheeseen. Hän kävi koulunsa Vaasassa ja aloitti opintonsa Turun akatemiassa vuonna 1735. Hänen tukijanaan oli turkulainen hovioikeudenneuvos Sten Carl Bielke, jonka kartanon naapurina asui Carl Linné. Bielken ansiosta Kalm sai vuonna 1740 mahdollisuuden siirtyä Uppsalan yliopistoon Linnén oppilaaksi. Linné lähetti Kalmin tutkimusretkille eri puolille Ruotsia keräämään kasveja ja havainnoimaan luontoa. Kalm teki Bielken seurassa vastaavia tutkimusmatkoja Venäjälle ja Ukrainaan.

Ruotsin tiedeakatemia suunnitteli retkikunnan lähettämistä Pohjois-Amerikkaan, ja tehtävään valittiin kyvykkääksi osoittautunut Kalm. Matkan kustantamiseksi hän sai professorin viran Turussa, aineinaan luonnonhistoria ja talousoppi. Philadelphiaan suuntautunut tutkimusmatka kesti vuodesta 1748 vuoteen 1751. Philadelphiasta Kalm teki retkiä Quebeciin, Niagaran putouksille sekä New Yorkiin.

Hänen keräämänsä kasvit eivät saaneet suurempaa taloudellista merkitystä kotimaassa, mutta ne vaikuttivat Linnén kasvikuvaukseen. Pehr Kalm muutti Turkuun, jossa hän viljeli tuomiaan kasveja, ensin omassa kaupunkiputarhassaan ja Sipsalon tilalla, myöhemmin vuonna 1757 Piispankadun varrelle perustamassaan akatemiapuutarhassa. Kalm oli myös Maarian seurakunnan kirkkoherra, ja pappilan puutarhassa kasvaa edelleen vanhaa, hänen Amerikasta tuomaansa orapihlajaa ja villiviiniä.

Pehr (Peter) Kalm

Pehr Kalm (1716–1779) was the best known Finnish scientist of his time. His reputation rested on a travel journal that he wrote on the nature and peoples of North America. His main scientific interest was empirical descriptions of nature and the financial benefits this could offer.

Pehr Kalm was born into a family from Ostrobothnia, which was at that time taking refuge in Norrland, Sweden. He went to school in Vaasa and commenced his studies at the Academy of Turku in 1735. His patron was Sten Carl Bielke, a Judge of Appeal in Turku, and the owner of a manor neighbouring that of Carl Linnaeus. Thanks to Bielke, Kalm could move to the University of Uppsala and study under the supervision of Linnaeus. Linnaeus sent Kalm on expeditions to various parts of Sweden in order to collect plants and observe nature. Kalm made similar field trips to Russia and Ukraine in the company of Bielke.

The Royal Swedish Academy of Sciences planned to send an exhibition to North America, and as Kalm had proven his abilities, he was chosen to travel overseas. In order to finance his travels, Kalm was appointed Professor of Natural History and Economics at the Academy of Turku. He travelled to Philadelphia in 1748 and returned in 1751. He also made expeditions to Quebec, the Niagara Falls and New York.

The plants he collected did not prove to be of any extensive economic use in his home country, but they contributed to Linnaeus's classification of plants. Pehr Kalm moved to Turku, where he cultivated the plants that he had brought with him, at first in his own town garden and at Sipsalo Farm; later in the academy garden on Piispankatu, which he founded in 1757. Kalm was also vicar of the St. Mary's parish, and an old hawthorn and a Virginia creeper that he brought back from America still grow in the vicarage garden.

Layout: Marjo Malin